

не е единъ политически въпросъ; то е единъ въпросъ за ликвидация, въпросъ за действие по надлеженъ редъ, по надлеженъ начинъ. Азъ смѣтамъ, че, така принудени, така поставени, не можейки да се върнемъ къмъ миналото, не можейки въ никой случай да го заличимъ, ние ще трѣбва да направимъ възможното, за да запазимъ интереситѣ на държавата. И за това запазване интереситѣ на държавата азъ съмъ внесълъ настоящия законопроектъ.

Г. г. народни представители! Въ България често пѣти мненията сѣ били твърде различни по много въпроси; особено сѣ били твърде различни мненията по въпроси, които засѣгатъ отговорността на държавата и на държавни органи. У насъ мнозина сѣ действували — какъ да кажа — по единъ лекомисленъ начинъ. Азъ ви цитирахъ случаитѣ съ Сръбската легация, съ Деклозиера, съ Шарло и други, които още продължаватъ да се отразяватъ върху насъ. Но азъ бихъ могълъ да цитирамъ и много други случаи за какво се осждаме ние: винаги за действия на единични лица — винаги за действия на единъ войникъ, защото не билъ дисциплиниранъ, защото неговото началство не е взело надлежитѣ мѣрки; за пожаритѣ въ Сересъ, за пожаритѣ въ Горна-Джумая и редъ други рекламации. Ние се осждаме после — азъ ви четохъ тукъ решението — дори за действията на сѣдебната властъ, макаръ че — въ тоя случай това трѣбва да бѣде изтъкнато — тя е независима, самостоятелна и не подлежи на въздействие отъ страна на изпълнителната или на законодателната властъ. Днесъ разбирането на международното право е, че отговорността на държавата отива и за единичния подданикъ, отива и за държавни органи, отива и за лица, които сѣ действували подъ ръководството на държавни органи. За всичко това държавата отговаря. Ние трѣбва навсѣкѣде у насъ да внушимъ тая мисль, това разбиране. Ние трѣбва да разберемъ и да не забравяме, когато по нѣкой пѣтъ се надѣваме, че въ действителность всичко ще бѣде забравено и че победителитѣ не могатъ да бѣдатъ сѣдени, какво не винаги чоеѣкъ е сигуренъ, че ще бѣде победителъ и че за противоправнитѣ си деяния даже и тогава може и ще бѣде сѣденъ, особено когато се касае за единъ малкъ народъ като нация. Международното право постановява тѣзи норми: отговорность, отговорность дори за пакости, направени на неутраленъ — не на подданикъ на чуждата държава, съ която ответната държава е била въ война — неутраленъ следователно, който има друго качество и се намира въ друго положение. Обаче, тия нѣща не се знаятъ; тѣ често се забравятъ; тѣ не сѣ нито въ главитѣ, нито въ сърдцата ни, но трѣбва да си ги припомнимъ, трѣбва да ги знаемъ. България днесъ, както ви казахъ, върви изъ пѣтя на своята Голгота. Тя плаща ежегодно крупни суми по подобни дѣла.